

El fracaso de la escuela

John Holt

Madrid: Alianza Editorial, 1977

Belinda Parris

El títol original en anglès és: *How children fail* (*Com fracassen els nens*). Aquest llibre es va editar el 1964, l'autor el va revisar el 1982 i Penguin Books el va reimprimir el 1990.

John Holt va néixer a la ciutat de Nova York el 1923. Durant la Segona Guerra Mundial va lluitar amb la marina dels Estats Units d'Amèrica. Després de la Guerra, va treballar en tres o quatre països per a organitzacions de caire humanitari. A l'edat de trenta anys es va iniciar com a docent treballant a diverses escoles de Colorado i Massachusetts i com a professor convidat a la Facultat d'Educació de Harvard i de la Universitat de Califòrnia, a Berkeley. Al cap d'una dècada ja era el capdavanter del moviment anomenat «Escola a casa», del qual era un gran defensor davant de les diverses legislatures estatals. A més, també va ser l'editor de la revista *Grow without Schooling* (*Créixer sense l'escola*), la qual encara es publica avui dia, dirigida a pares que decideixen ensenyar els nens a casa. A més, John Holt tocava el violoncel amb dedicació.

Va escriure molts llibres, entre els quals trobem la resposta a com fracassen els nens: *How children learn* (*Com aprenen els nens*), *Freedom and beyond* (*La llibertat i més enllà*) i *Escaping from childhood* (*Escapar-se de la infantesa*), tots amb un títol prou suggeridor. Va publicar, també, articles i assaigs en diverses revistes, entre els quals trobem: «The New York Review of Books», «BookWeek», «Look» i «Peace News» (Londres).

No va tenir fills propis, però va fer d'oncle i amic de molts infants. John Holt va morir el 1985.

A *Com fracassen els nens* l'autor argumenta que la principal causa del fracàs escolar és la por. La por al rebuig (d'altres nens i/o del mestre), la por a la humiliació davant dels companys, la por a suspendre i la por al propi fracàs. El llibre consta d'una introducció del mateix autor i d'una altra introducció a l'edició revisada, on ens explica com veu actualment l'ensenyament i com valora allò que havia dit a la primera edició. Sense cap mena de dubte els seus comentaris actuals són més

contundents que els originals, fet que subratlla que no tothom se suavitza amb l'edat i que allò que Holt denunciava, i segons la seva opinió, no s'ha arreglat gens.

La seva trajectòria com a reformador es pot resumir en un període inicial d'observació i de protesta com a mestre de francès i de matemàtiques, en l'edició del llibre en qüestió, que va causar una autèntica revolució en el món educatiu dels anys 60, i en l'intent constant d'aconseguir una reforma educativa.

En l'edició actual del llibre ens explica que va acabar per acceptar i recomanar als ensenyants que són millors els petits canvis pedagògics en el terreny personal i individual que la frustració de trobar-se rebutjat per ser massa crític. Per tant, havia arribat a la conclusió que era massa difícil incidir en el sistema educatiu, per la qual cosa va decidir que el millor per al nen era aprendre a casa. Un nen que aprèn a casa aprèn a un ritme personal, hi dedica moltes menys hores i aprèn allò que vol amb l'ajuda de pares, els quals, paradoxalment i segons paraules seves, «com menys sàpiguen d'educació millor». D'aquesta manera s'inicia el moviment del «Home Schooling».

El llibre *Com fracassen els nens* es divideix en cinc apartats:

L'estratègia, El temor i el fracàs, L'aprenentatge real, Com fracassen les escoles i En resum.

L'estratègia és un recull d'entrades de diari (escrites durant els anys 1958 i 1959) relacionades amb observacions fetes a classe tant des del punt de vista de mestre com des del d'observador (el qual comenta que és molt més ric i profitós). Diu que els mètodes utilitzats a l'aula cultiven poc més que la por a la humiliació i que fan més mal que bé. Aquesta por és la que fa que alguns alumnes desenvolupin estratègies pròpies de supervivència o mecanismes de defensa, i ens il·lustra aquest fet amb un munt d'exemples, com ara el nen futbolista que cau cada vegada que li tocava de fer gol perquè prefereix la caiguda al fracàs; l'alumne que par-

la tan baixet que ni se sent; la nena que fa veure que no ha entès absolutament res, o els qui aixequen la mà d'una manera exageradament entusiasta per evitar que els demanin la lliçó pel fet de ser massa insistents. Tot plegat són estratègies subtils que enganyen, segons Holt, el mestre una vegada rere l'altra. Aquestes observacions li provoquen una reflexió molt intimista sobre l'educació i la intel·ligència, i la conclusió que en treu és que hi ha una diferència abismal entre el que el nen sap de debò i el que fa veure que sap. Més que adquirir coneixements, creu que el nen aprèn a comportar-se, a actuar i a sobreviure per poder desviar o evitar la pregunta directa sense que es noti.

Gairebé tot el que s'ensenya a l'escola, ens diu, tendeix a centrar-se en la *resposta* i no en el *problema*. El sistema, per tant, priva el nen de les habilitats necessàries que li farien falta per viure en un món real on poques vegades sobreviure és qüestió de respondre a una simple pregunta.

El temor i el fracàs tracta igualment d'observacions i exemples sobre com fracassen els nens pel temor que senten a l'escola. Els reculls ocupen entre una i diverses pàgines i van de l'any 1958 al 1961. Les escoles contextualitzen un ambient de por, un ambient que pot afectar severament l'enorme capacitat innata i humana d'aprendre. La motivació externa en forma d'informes i puntuacions reforça la por a suspendre i la no-acceptació dels adults que els envolten (mestres, pares i familiars). En lloc d'aprendre els continguts de les lliçons, el que fa el nen és aprendre a evitar la vergonya. Aquest ambient acaba reduint l'amor que hauria sentit l'infant per aprendre, li reprimeix la curiositat innata i, el que és pitjor segons Holt, fa que el nen tingui por a prendre les decisions i els riscos necessaris per adquirir coneixements reals. «El món que presentàvem al nen per mitjà de fitxes i llibres de text era un món sense sentit, fragmentat i desmembrat. Un món desconectat de l'experiència real del nen» ens comenta en les notes de la nova edició. Fa servir el temps passat, i em pregunto si es podria dir en present.

Una de les estratègies positives de Holt sorgeix de la necessitat de mantenir el silenci en moments d'aprenentatge reflexiu, no tant per ell sinó per respecte als nens. Es tracta d'escriure una Q en un racó de la pissarra amb un marc al seu voltant. Aquesta lletra, la primera de la paraula *quiet* (silenci en anglès), l'escrivia cada vegada que ell, i més endavant els nens, volia crear un

ambient d'estudi. Més endavant divisen entre tots la *q* petita per aconseguir un silenci més permissiu segons l'activitat, i comenta el curiós hàbit de fer una mena de crit *in crescendo* fins al moment d'acabar de tancar el marc amb guix, un hàbit encara més curiós si es té en compte que cada classe, sense haver-s'ho comunicat, responia de la mateixa manera, com si es tractés d'un ritual de pas entre l'esplai i l'autocontrol.

L'aprenentatge real recull alguns pensaments positius, moments màgics quan l'alumne ha descobert alguna cosa. Parla sovint de les *Barretes Cuisenaire* (barretes de fusta i de colors pintades segons la seva longitud), però en cap moment no en fa dogma del seu ús, ni les presenta com a resposta al fracàs en l'àrea de matemàtiques. Les considera una eina interessant, però com tota eina didàctica estan exposades a millorar o empobrir l'educació, depenent de l'ús o del mal ús que se'n faci. Segons ell, en l'aprenentatge el que més importa és la sensació que experimenta el nen quan descobreix que sap, entén o pot fer alguna cosa tot sol i per tant reitera que allò important no és el QUÈ, sinó el COM. Critica el fet que el currículum mai no reflectirà ni allò que farà falta al nen quan acabi l'escola ni necessàriament allò que és més important per aprendre, i per tant creu que no hi hauria d'haver un «cànon» específic d'informació vàlida i consensuada. L'escola ha de ser un lloc on el nen persegueix les seves curiositats i els seus interessos innats sense por a fer el ridícul ni a sentir-se culpable. «El que feia Gattegno», observa amb admiració, «era posar a l'abast dels nens un univers en miniatura sobre el qual podrien exercitar la seva pròpia intel·ligència, un univers on podien experimentar de debò i comprovar tot sols si aquests experiments funcionaven o no».

A Com fracassen les escoles Holt ens dóna exemples específics sobre com l'escola fa més mal que bé pel fet de motivar el nen a treballar per aconseguir petits premis, millors notes i obtenir el reconeixement dels altres (reforços externs). L'escola no cultiva, segons Holt, l'amor a aprendre, no afavoreix l'autoestima ni l'amor, sinó que afavoreix la competència i el menyspreu. L'escola presenta l'activitat d'aprendre com una activitat avorrida i monòtona, una espècie de «passar pel tub» que cal seguir si un vol arribar a aprovar. En cap moment Holt no culpa l'escola de crear aquest ambient a propòsit, sinó que més aviat ho presenta com un autoengany de la institució i dels matei-

xos mestres, com una espècie de muntatge amb bones intencions que fracassa miserablement per manca d'indicadors prou evidents per aturar-lo a temps.

En resum, l'últim apartat, ens donaria les raons de per què l'escola, i no el nen, fracassa i les pautes a seguir per intentar que no sigui així. «No és el contingut de la matèria allò que fa que tingui més valor un aprenentatge que un altre, sinó l'estat d'ànim del qui s'aplica a la feina».

Un cop llegit, queda molt clar que aquest llibre aporta un missatge que no caduca. El món educatiu avança, els mètodes s'experimenten i s'abandonen, en sorgeixen de nous i es tornen a reformar. S'afegeixen assignatures i se'n treuen. Arriba la tecnologia i el nen tecleja. S'aposta per l'anglès i tots a aprendre'n. El fet de teoritzar i programar uns bons continguts i uns bons procediments garanteix que s'arribin a interioritzar? I si s'interioritzen, han estat o seran útils? Ha estat una exercici que motivarà el nen a repetir-lo o a fugir-ne? Si una xerrada és només un rotllo i un llibre és només una quantitat concreta de pàgines, on és l'amor pel coneixement?

Escola/fracàs. «Tot i parlar molt i tenir moltes bones intencions, hi ha molt més «pal» que no «pastana-

ga» a les escoles. Com podem donar pas a una participació joiosa i autèntica en la vida si el que fem és educar al voltant de la sagrada «resposta correcta?»»

Fins i tot nens molt més petits del que nosaltres érem (J. H. i companys de classe) sabien que el que volien els mestres i el que més premiaven no era saber i comprendre, sinó fingir que estaven aprenent.

En resum, el nostre sistema educatiu d'«explicar el tema i a continuació comprovar si ho saben» fa poc més que deixar els alumnes en un estat de confusió creixent (...), i els acaba convencent que l'escola és un lloc on se segueixen uns procediments sense sentit per aconseguir unes respostes sense sentit a unes preguntes sense sentit.

És per això que les nostres escoles i el treball que hi fem han de ser tan interessants i emocionants com ens sigui possible, no pel fet que siguin agradables, sinó perquè els nens actuïn intel·ligentment i agafin el costum d'actuar així. Cal que no oblidin el que significa la descoberta de quelcom nou i personal i actuïn sense por amb la ment i els sentits. Si els nens obliden com afrontar la vida i l'experiència amb aquesta actitud d'alerta màxima poden acabar estancats en una bassa d'avorriment.